

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Gražinos Didelytės grafika

Šią savaitę prasidėjusios Lietuvių muzikos šventės Chicago'je metu vyksta Lietuvos grafikų darbų parodos trijose galerijose: Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je, Lietuvių dailės muziejaus galerijoje, Lemont, Illinois, ir Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus galerijoje, Chicago'je.

Dainos tauta

Budapeštas, Praha, Bejingas, ir šimet Vilnius. Vaizdai jaunųjų kruvinais veidais. Tankų sutriuškinti kūnai. Žmonės, stovintys priešais tanką, kurio patranka grąšinančiai juda. O žmonių minia dainuoja.

Kodėl minia dainuoja? Tas dainas girdėjome nuo vaikystės. Kiekvienas iš mūsų jas dainuojame. Gal ne visai ir melodiją, bet su jausmu. Tą baisų sausio mėnesį dainavome dainas apie vargą ir kančią, nes nebuvo kito būdo sąsąs paversti į pyktį ir darbą Lietuvai.

Kodėl minia dainuoja? Lietuviai nėra Baltijos tautų nerūpestingieji pietiečiai. Jie nepradeda dainuoti ir šokti tik šiaip sau. Dainai reikia tinkamo

laiko. Yra dainos vestuvėms, atsisveikinimo dainos, ilgesio dainos, gerimo dainos (ir ką pasako apie lietuvius, kad šios dainos yra pačios liūdniausios?) Yra ir dainos, prie kurių mirštama — ir šios nėra liūdnos. Niekad nelengva mirti, bet mirti su daina lūpose — tai bent mirtis. Kai desantininkai išsoko iš savo šarvuotųjų prieš radžio ir televizijos bokštą Vilniuje, jie girdėjo žmones dainuojant. Kareiviai klausėsi, nusijuokė, ir atidengė ugnį. Sunku suprasti dainą, jei ji ne sava. Ar padėtų žinoti žodžius? Ne užkietintai žudiko širdžiai. O tačiau svetimasis gali suprasti. Jaunas vokietis filosofas Johannes Herder aštuonioliktame šimtetyje lie-

(Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Lietuvių muzikos šventei prasidėjus • JAV politika Lietuvos atžvilgiu • Lietuviškų filmų festivalis Amerikoje • PEN konferencija Budapešte • Antano Vaičiuliaičio „Sekminės“ • Lietuvoje leidžiami „Metai“ • Gražinos Apanavičiūtės ir Manigirdo Motekaičio koncertas Chicago'je • Povilo Stravinsko rečitalis West Chester universitete • M. K. Čiurlionio vardo konkursas Vilniuje

JAV politikos Lietuvos atžvilgiu analizė

TOMAS REMEIKIS

Kiek išoriniai veiksniai lemia ir lems Sovietų Sąjungos ir kartu Lietuvos politinę evoliuciją, jei ne revoliuciją, JAV tebėra vienas iš svarbiausių tokių veiksnių, ypač dėl to, kad dėl Sovietų Sąjungos vidinės krizės ir jos karinio atsitraukimo iš Rytų Europos JAV lieka vienintelė „superpower“. JAV vaidmuo yra svarbus Lietuvai ir dėl to, kad Vakarų šalys daugiausia seka JAV politika. Tad svarbu suprasti Washington'o perspektyvas ir tuo Lietuvai pagalbos parametrus. Tai pateikiame tezių forma.

I. JAV globaliniai interesai

1. JAV politiką Sovietų Sąjungos ir Lietuvos atžvilgiu sąlygoja šie globaliniai interesai:

a. Sovietų Sąjungos karinis pasitraukimas iš Rytų Europos nėra užbaigtas. Todėl Rytų Europos problema yra tik tentatyviai išspręsta ir todėl yra JAV interesas Sovietų pasitraukimo procesą išlaikyti iki pabaigos.

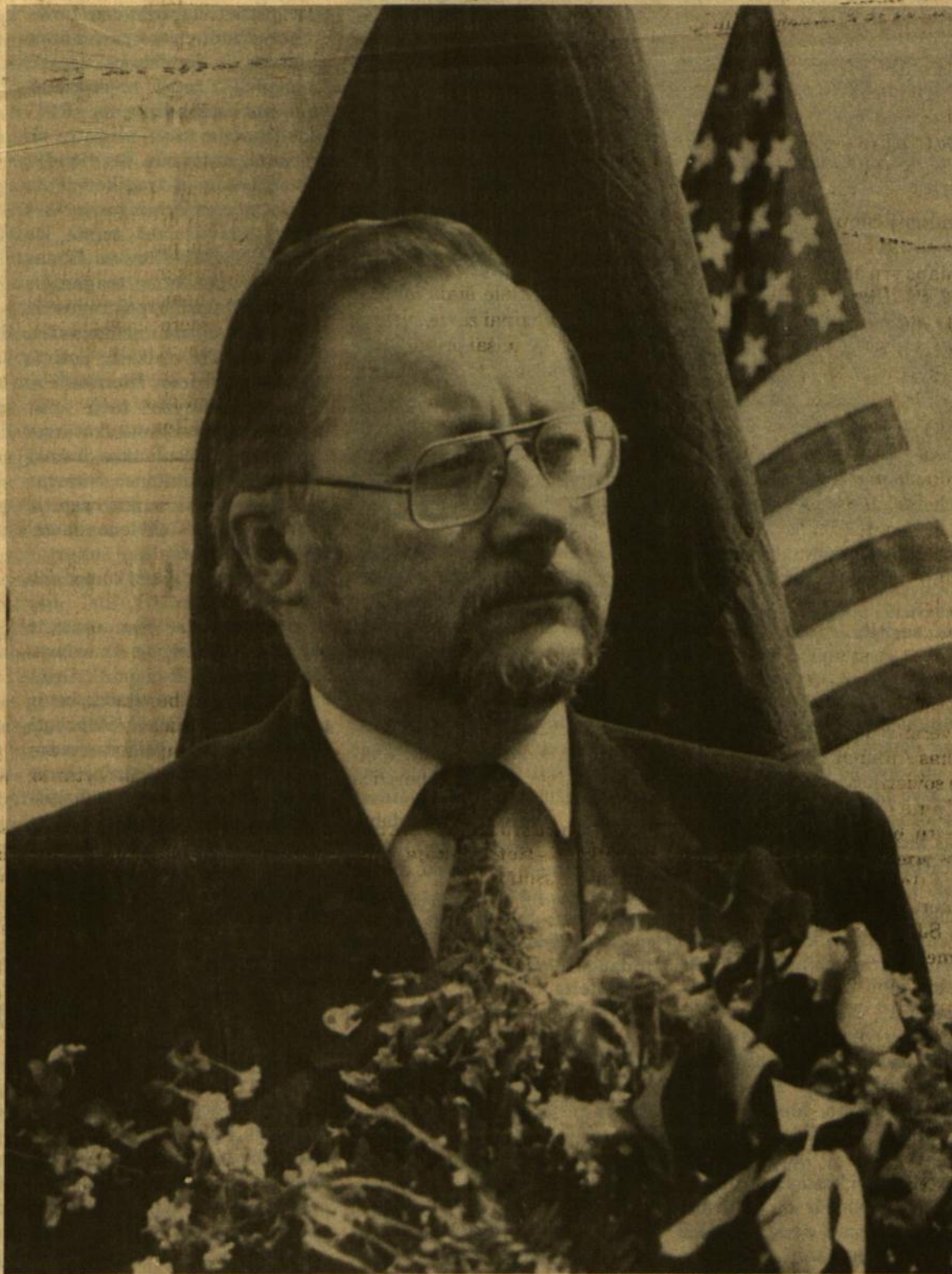
b. Konvencinės karo jėgos sumažinimas yra svarbus ne vien Rytų ir Vakarų Europai, bet ir Amerikai dėl ekonominių bei saugumo sumetimų.

c. Strateginės karinės jėgos apribojimas (START) yra universalus interesas. Turint omenyje, kad Sovietų Sąjunga turi apie 30,000 branduolinių sprogstamųjų vienetų, Amerikai kelia didelį susirūpinimą tų ginklų kontrolė tuo atveju, jeigu Sovietų Sąjungoje išsivystytų visuotinė suirutė.

2. Siekdama minėtų interesų, JAV politika Sovietų Sąjungos atžvilgiu buvo ir yra pažymėta šių nuostatų:

a. JAV siekia taikingos demokratinės Sovietų Sąjungos transformacijos, palaikydama Gorbaciova ir jo pertvarkos politiką. JAV vis laikosi požiūrio, kad Gorbaciovas yra bent žinomas veiksnys, kuris iki šiol kooperavo, įgyvendinant JAV interesus Rytų Europoje ir Sovietų Sąjungoje. Baiminamasi, kad per didelis Gorbacioviui spaudimas gali vesti prie perversmo. Prezidentas Bush ypač bijo karinio-partinio biurokratinio-politinio valstybės perėmimo. Todėl JAV yra pasiryžusi net pozityviai padėti Gorbacioviui, norint sumažinti reakcijos galimybes, ypač iš karinio policinio sektoriaus.

b. Drauge JAV vadovybė pradedą suprasti, kad yra kiti vidiniai veiksniai Sovietų Sąjungos evoliucijoje. Tai visų pirma tautiniai nepriklausomybės judėjimai ir apskritai respublikų reikalavimai pradėti nuo jų suvereniteto, o ne nuo centro interesų, formuojant naują Sąjungos struk-

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis praėjusį šeštadienį, tik ką atvykęs į Midway aerouostą Chicago'je, kur jį sutiko keli tūkstančiai lietuvių, o taip pat JAV senatorius iš Illinois Alan Dixon ir Illinois valstybės gubernatorių Jim Edgar bei Illinois valstybės senatorius Frank Savickas ir Chicago's miesto savivaldybės atstovai.

Jono Kuprio nuotrauka

tūrą. Ir, antra, yra demokratinis judėjimas, kuris nors nevieningas, bet iš esmės pajėgus bent užblokuoti reakcijos politiką. Todėl maždaug nuo šių metų sausio mėnesio JAV politika pradėjo vis daugiau atsižvelgti į šiuos veiksnius.

c. Galima teigti, kad šiandien JAV veda dviejų bėgių politiką: remia, bet sąlyginai, Gorbaciova bei siekia, kad respublikų suverenumas ir demokratinis judėjimas vestų prie taikingai pasiekto laisvai apsisprendusių respublikų junginio, ar tai būtų federacinio, konfederacinio ar net komonvelto tipo bendrija.

d. Nors Baltijos valstybės yra laikomos išskirtinai padėti, bet, nežiūrint moralinio bei teisinio įsipareigojimo atstatyti jų suverenumą, JAV neskuba jų nepriklausomybę pripažinti. Gruzijos, Armenijos ir Moldavijos nepriklausomybių paskelbimai komplikuoja JAV poziciją: ar būti už visų tautų apsisprendimą ir tuo pasisakyti už sovietų imperijos ir kitų daugiataučių valstybių išardymą, ar pasisakyti už tautų apsisprendimą tik selektyviai. Pagal savo politinę patirtį ir politinės kultūros tradicijas JAV yra linkusi negatyviai žiūrėti į balkanizaciją ir siekia išlaikyti

kuo didesnius valstybinius junginius. Šis požiūris spalvina ir Amerikos požiūrį į Lietuvos nepriklausomybę. Jau vien branduolinių ginklų kontrolė tampa Amerikai baimingu reikalu, išsivystant, pavyzdžiui, respublikų nepriklausomiems kariniams vienetams: kas kontroliuos tuos 30,000 branduolinių ginklų?

II. JAV politika Lietuvos atžvilgiu

1. JAV politika Sovietų Sąjungos ir Lietuvos atžvilgiu yra evoliucinio pobūdžio — keičiasi subtiliai ir palaipsniui. Sausio 13 dienos įvykiai Vilniuje išsukė JAV politikos peržvalgą, nes tai sukėlė aliarimą dėl konkrečiai pasireiškusio Gorbaciovo poslinkio reakcijon ir abejone jo pajėgumu kontroliuoti padėti. Stipresnis atsisąjimas į respublikas ir demokratinį judėjimą buvo to įvykio pasekmė. Dėmesys bei pagalba Lietuvai taip pat laipsniškai padidėjo. Prezidentas Bush išpildė visus JAV Lietuvių Bendruomenės pateiktus prašymus Vilniaus įvykių parašėje, išskyrus nepriklausomybės pripažinimą. Tie prašymai buvo pateikti Nacional Security Council 1991 m. sausio mėn. 14 d.

2. Nepriklausomybės pripažinimo *de jure* klausimas yra ir bus sprendžiamas labai konservatyviai ir nenoriai dėl keleto priežasčių:

a. Nors yra precedentų dėl vyriausybės *de jure* pripažinimo, kol Lietuva nekontroliuoja bent vieno sienos punkto, JAV nesuteiks Lietuvos vyriausybei pripažinimo. Išimtis galėtų būti visuotinės suirutės Sovietų Sąjungoje padėtis, bet ir tai abejotina. Vienas argumentas, kurį cituoja JAV pareigūnai, yra, kad JAV negali oficialiai tiesiogiai veikti Lietuvoje be Sovietų centro sutikimo.

b. Nepriklausomybės pripažinimas taip pat laikomas kaip prieštaraujantis JAV politikai, siekiant evoliucinių demokratinų pertvarkų Sovietų Sąjungoje ir Amerikos interesų Rytų Europoje (minėtų anksčiau) įgyvendinimo.

c. Tos minėtos dvi priežastys yra priimanos ne vien prezidento, bet ir Valstybės departamento vadovaujančių asmenų ir net Kongreso, kuris yra politiškai jautresnis viešajam spaudimui. Svarbu pažymėti, kad kol kas nepasisekė surasti senatorių ar Kongreso atstovų įnešti į Kongresą rezoliuciją, vien raginančią

prezidentą pripažinti Lietuvos vyriausybę *de jure*.

3. Slinktis į *de facto* Lietuvos vyriausybės traktavimą tuo pačiu metu yra sustiprėjusi. Tai bendro didesnio atsisąjimo į respublikas išdava. To poslinkio požymiai yra Baltijos valstybių delegacijų oficialūs priėmimai, Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio priėmimas Baltuosiuose rūmuose po penkių mėnesių, JAV konsulų budėjimas Aukščiausiojoje Taryboje sausio mėnesio įvykių metu, Helsinkio komisijos vizitas, buvusio prezidento Richard M. Nixon vizitas, humanitarinės pagalbos suteikimas, Valstybės sekretoriaus James Baker susitikimas su baltų atstovais, tiesioginis telefoninis ryšys tarp Valstybės departamento ir Lietuvos vyriausybės ir kiti mažiau matomi diplomatiniai ėjimai.

4. Šiuo metu slinktis į *de facto* pripažinimą turi ir savo ribas:

a. JAV nėra pasiryžusi kelti Baltijos valstybių klausimą tarptautiniuose forumuose. Nors aiškinama, kad Baltijos valstybės pralaimėtu, iš tikrųjų ši politika atspindi nenorą sunkinti Gorbaciovo padėtį ir pasunkinti JAV globalinių interesų siekimą Rytų Europoje.

b. Tiesioginis JAV atstovavimas Lietuvoje, net privačia forma (kaip prekybos, informacijos, kultūros atstovybės), šiandien neįmanomas be Maskvos leidimo. Net ir vadinamas Taivano modelis, kurį suformulavo Zbigniew Brzezinski ir kurį į Kongresą įnešė atstovas Solarz, neįmanomas įgyvendinti be sovietinių vizų.

5. JAV vyriausybė, kaip ir kitos Vakarų demokratijos, vis pabrėžia derybų su Maskva reikalingumą, nežiūrint vyriausybei gerai žinomo fakto, kad Maskva iki šiol atsakė leisti į suverenų valstybių pokalbį. JAV vyriausybė yra įsitikinusi, kad tai vienas iš diplomatinio spaudimo būdų paskatinti Maskvą susigvynti su nauja padėtimi. Be to, Amerikos politinės kultūros turinyje derybos yra esminis procesas, sprendžias visuomeninius konfliktus. Pragmatizmas prileidžia proto ir logikos centrinę funkciją ir todėl vien prie stalo susėdimas yra laikomas kaip pusės problemos išsprendimas. Žinoma, galima manyti, kad tai požymis Amerikos naivumo tarptautiniuose santykiuose, tačiau tai neabejotinai daro įtaką politiniams sprendimams.

6. Savo užsienio politikoje JAV yra giliai ambivalentiška, sau prieštaraujanti. Nuo JAV susikūrimo užsienio politiką valdo du nelengvai sutaikomi principai: teisės valdomo pasaulio siekimo (vadinamo Wilson'o idealizmu) ir realpolitikos (pvz., pasireiškusios Truman'o doktrinoje). Taigi, viena vertus, JAV yra stipriai užsąngaužavusi moraliai ir teisiškai už tautų apsisprendimą, o antra vertus, negali išvengti jėgos, įgyvendinant savo politinius interesus. Prezidentas Bush savo laikysena Kinijos atveju parodė, kad jam svarbesni yra realpolitika (Nukelta į 2 psl.)

Lietuviškų filmų festivalis Chicago'je

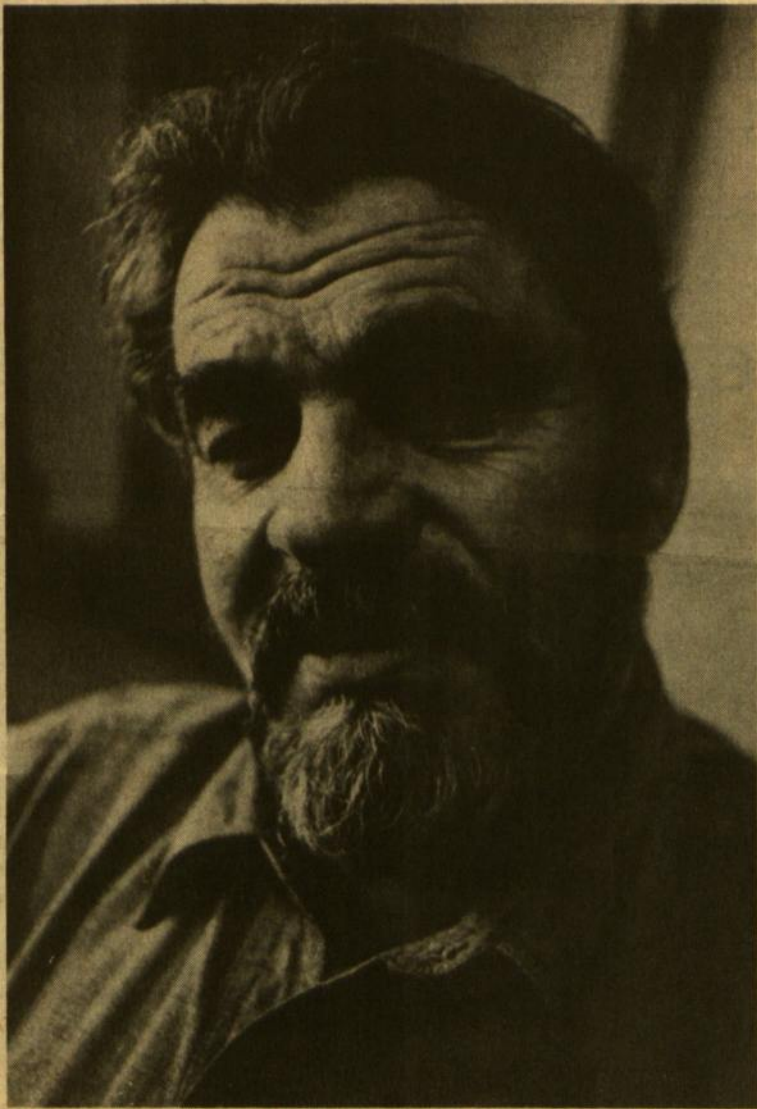
ALGIMANTAS KEZYS

Pirmasis Amerikoje lietuviškų filmų festivalis vyko Chicago'je šių metų kovo 22-24 dienomis. Jį rengė JAV LB Kultūros taryba. Programoje (kaip skelbiama rengėjų) — geriausi Lietuvos kino studijos pastarųjų metų dokumentiniai ir vaidybiniai filmai, kai kurie dalyvavę tarptautiniuose filmų festivaliuose. Visi filmai (išskyrus „Moteris ir keturi jos vyrai“) rodė politines bei tautines Lietuvos aktualijas.

Raimundo Banionio režisuoti filmai „Vaikai iš Amerikos' viešbučio“ ir „Romas Kalanta“ (tikrasis filmo pavadinimas yra „Fontano vaikai“) vaizduoja paties režisieriaus jaunystėje patirtus persekiojimus, giliai paveikusius jo ir jo kartos pažiūras į gyvenimo tikrovę Lietuvoje. Po Romo Kalantos susideginimo Lietuvoje prasidėjo žiauri akcija prieš jaunimą ir prieš laisvą mintį. Pats Banionis buvo vienas iš tų persekiojamų jaunuolių. Bet filmas nėra autobiografinis. Jis dokumentuoja tuos žmones, kurie buvo Kalantos žuvimo liudininkais. Šalia muzikinio teatro Kaune buvo fontanas, prie kurio būriuodavosi jaunimas. Kai kurie iš jų buvo ilgaplaukiai, dėvėjo džinsus, bet nebuvo tikri hipiai, gyvendavo su tėvais, mokėsi, susirinkę skaitydavo poeziją. Jų tarpe buvo ir Romas Kalanta. Po Kalantos susideginimo fontaną sunaikino. Filmas rodo dabartinį, atstatytą fontaną, po to eina žmonių prisiminimai. Filmas baigiasi epizodu: pats filmo režisierius vaikšto kartu su Romu Požerskiu, tada milicijos apmuštu ir už įvykių fotografavimą pasodintu į kalėjimą. Dabar, praėjus dvidešimčiai metų po tų žiaurumų, jis taria žodžius: „Tai buvo sunkūs, baisūs laikai. Bet praeina kiek metų, lieka prisiminimai ir neatrodo, kad buvo taip baisu“. Tačiau dabartinius žiūrovus, ypač Lietuvos jaunimą, tie prisiminimai paveikia stipriai. Jie žino, kad tik dėka tokių kaip Romas Kalanta Lietuva dabar laisviau kvėpuoja negu tada.

Vaidybinis filmas „Vaikai iš Amerikos' viešbučio“ (režisieriai R. Banionis ir A. Šiuša, scenarijus A. Dargio) rodo panašius įvykius iš to paties laikotarpio: Romo Kalantos laidotuvių metu vykusias demonstracijas ir jaunimo išvyką į vadinamą „Vudstoką“. Palangoje. Buvusiame „Amerikos' viešbutyje“ (Sovietų laikais buvo paverstas į butų kompleksą neturtingiesiems apgyvendinti) gyveno apie 40 šeimų, kurių vaikai sudarė kiemo draugų kompaniją. Į tą namą atsikrausto žydų kilmės mergina Rina (Gabija Jaraminaitė). Jos tėvas jau emigravęs į Izraelį, o dabar ir ji pati norinti ten kraustytis.

Filmo pradžia — jaunimo gyvenimo smulkmešos. Filmo herojus (A. Šavelis) nori groti elektrine gitara. Tais laikais elektrinių gitarų nebuvo galima gauti. Jaunieji muzikantai pasigaminavo jas iš telefonų ragelių, o medinę dalį pasidarydavo savo rankomis, ją daždavo, lakuodavo. Šis jaunimas išvyksta į Palangoje rengiamą „Vudstoką“. Ten jie stovyklauja, dalyvauja koncerte, pasėdi prie laužo. Ryte stovyklą užpuola milicija — su malūnsparniais, mašinom. Suima visus, nuveža į milicijos skyrių, vyrus nuskuta plikai, parveža namo, praneša tėvams, kad jų vaikai yra ištvirke, kad jie visi banditai... Dieną prieš tai susidegino Romas Kalanta. Sovietai, išsigandę, kad per laidotuves neįvyktų riaušės, Kalantą palaidojo dviem valandom anksčiau. Žmonės užpykę išėjo demonstruoti, prie jų prisidėjo ir iš „Vudstoko“ sugrįžęs jaunimas. Jie vėl sugaudomi, dar labiau sumušami.

Lietuvos filminkas, režisierius Petras Abuševičius, režisavęs dokumentinį filmą apie Sibiro tremtinius „Sugrįžimas“, kuris buvo rodomas Lietuviškų filmų festivalyje Jungtinėse Amerikos Valstybėse šių metų pavasarį. Petras Abuševičius pats dalyvavo šiame filmų festivalyje ir žiūrovams komentavo filmo „Sugrįžimas“ idėją bei jos realizavimą.

Algimanto Kezio nuotrauka

Jaunas filmo herojus, dalyvavęs demonstracijose ir saugumo suimtas, po tardymo nubėga pas savo merginą ir jai pasako: „Pasaulis po dvidešimt metų visai kitaip atrodys“. Ji netiki. Jis taria: „Jei būčiau tavo vyras, tavęs neišleisčiau iš Lietuvos. Pagimdymui sūnų“. O ji atsako: „O kam? Ar tam, kad jis užaugęs grotų gitara, nuvažiuotų į Palangą, jam nukirptų plaukus, primušų?“. Nematydama prasmės čia gyventi, ji išvažiuoja į Izraelį. Sapne herojus mato save lipantį į kamina. Lipa, lipa, pasvyra, krenta žemyn. Pašoka, aplinkui naktis. Pradedą drebėti žemė. Į kiemą išbėga susirenka visi kaimynai, žiūri — prasiiveržia žemė ir išstryksta fontanas. Pasigirsta dainos žodžiai: „Dar ne vakaras...“ Šio filmo pranašiškieji žodžiai yra tie patys kaip ir filme apie Kalantą: išvyką į vadinamą „Vudstoką“. Po dvidešimt metų bus kitaip“. Dabartinis jaunimas supranta, kad laikai tikrai keičiasi, jie patys darosi atsakingi, kad žiaurios priespaudos metai niekad nesugrįžtų.

Petro Abuševičiaus ir Vytauto Damaševičiaus filmas (abu yra filmo režisieriai ir scenaristai) „Sugrįžimas“ dokumentuoja Sibiro tremtinių palaikų sugrąžinimą tėvynėn. Filmo tikslas — pastatyti paminklą žmonėms, kurie priešvartą buvo atplėšti nuo savo žemės, sunaikinti, bet nepamiršti. Buvę tremtiniai čia pasakoja savo prisiminimus, filmuojamos žmonių ekipos, važiuojančios į Lenos upės žiočių salas lankyti tremtinių vietas ir parsivežti mirusiųjų palaikus.

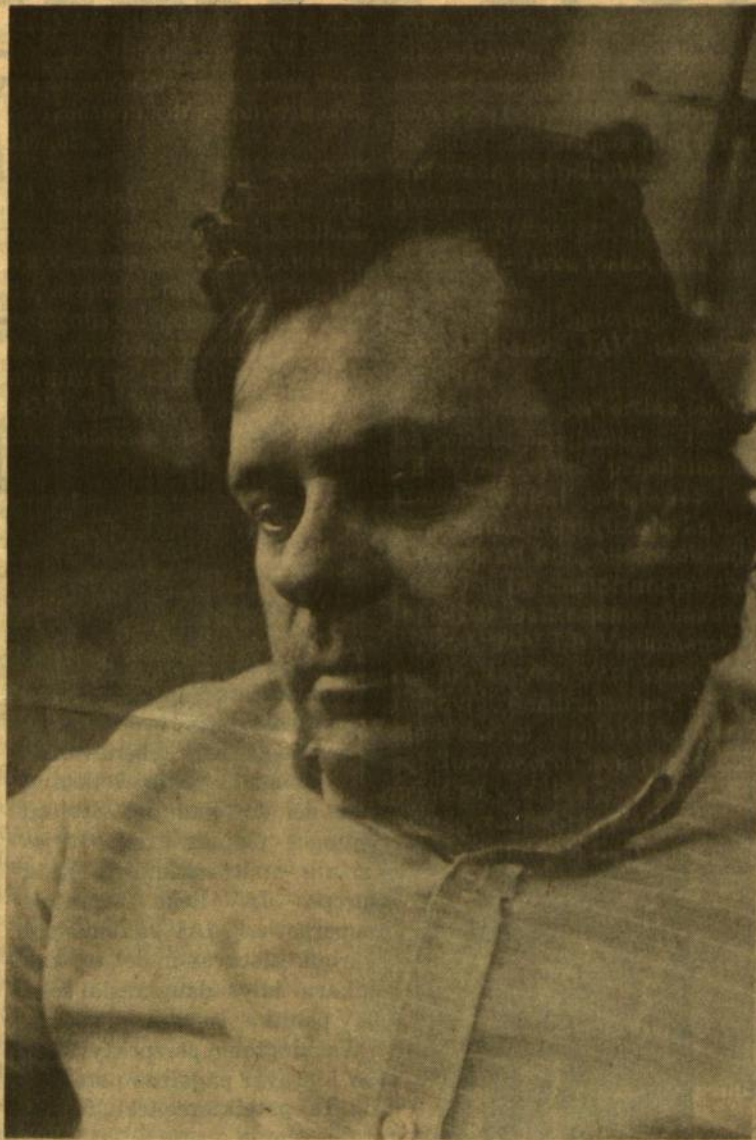
Lenos upė savo didumu yra trečioji upė visame pasaulyje (po Amazonės ir Mississippi). Jos žiotyse — apie 30,000 salų. Kiek žinoma, bent penkiose salose buvo lietuvių tremtinių. Tai pačios žiauriausios lietuvių tremimo vietos: amžinas įšalas, jokio susisiekimo, jokios gyvos dvasios per šimtus mylių. Nufilmuotos vietos, kur buvo rasti tremtinių kapai. Parodoma, kaip kai kur tik kaukeliu išlinde iš ledo testūkso. Kitose salose neberandama nė vieno kapo, nė vieno namelio. Upė nuplovė krantus, o palaikus nusinešė į ledjūri. Čia buvo pastatyti paminklai. „Sugrįžimas“ toliau paveiks-

luoja palaikų parvežimą ir jų palaikymą Lietuvoje. Gyvas išlikęs tremtinys pasakoja, kad jam sugrįžus iš Sibiro į Lietuvą, jo vaikai gėdindavosi jo, dabar didžiūjojasi. Tačiau saugumas dar vis klausinėja, ar buvai Sibire. Nesvarbu, kad buvai nekalta! ištemptas. „Sugrįžimas“ bando nuplauti uždėtą dėmę nekalteims ir daug išskentėjusiems žmonėms.

„Moteris ir keturi jos vyrai“ yra vaidybinis filmas. Režisierius — Algimantas Puipa. Veiksmas vyksta Lietuvos pajūrio kaime: liuose 19-ojo amžiaus pabaigoje. Filmo pirmieji kadrai: romantiška pajūrio scena, vienišo žmogaus pasivaikščiojimas pajūryje. Tačiau tolimesnis vaizdas šurpus: iš bangų ištraukiamas ir krantą lavonas. Tarp susirinkusiųjų yra moteris (Jūratė Onaitytė), kuri dėmesingai apžiūri lavoną, bet neišsuduoda, kad tai jos vyras, nes jai per daug kairnuotų jo palaikojimas. Moteris užsuka į artimiausią trobą apšilti. Vyriausiajam šeimnininko sūniui krenta į akis ši jauna, gražiai nauaugusi mergina. Jis pradeda lankytis jos namuose. Ji tampa nėščia. Kai audra apsemia ir nuplukdo jos namą, ji prisiglau-

džia šio savo naujai surasto vaikino namuose, kuriuose jis gyvena su savo tėvu ir jaunesniu broliu. Gimus sūniui, vyresnysis brolis nori išeiti su žmona ir gyventi „ant savęs“. Miesto bankelyje jis pasiskolina pinigų, bet grįžtant namo žuva nuo plėšiko rankų. Jo moterį perima jaunesnysis brolis. Jai gimsta antrasis vaikas. Už vyresniojo sūnaus nesugrąžintą skolą tėvą pasodina į kalėjimą, bet po kiek laiko jį paleidžia, kai jaunesnysis sūnus, gelbėdamas kitą, paskęsta audringoje jūroje. Šeimos vyro pareigas perima pagyvenęs tėvas.

Sprendžiant vien iš pavadinimo „Moteris ir keturi jos vyrai“, filmas lyg ir žadėjo amerikietiskajai publikai pažįstamą „R17“ klasifikaciją, t.y. siužetą su erotiniais niuansais. Bet vietoj jų filmas pasakoja tragikos pilną fabulą apie nelaimingos moters likimą, žuvus net trims jos vyrams. Tačiau žiūrovui filmas nepaliko perdėtos tragedijos ispūdžio. Tragedijos pajutimas čia buvo tylus, neangažuojantis, neperkeliantis veikėjų patirto skausmo iš ekrano į žiūrovo sielą. Filmo pabaiga taip pat nepateikia laukiamo katarsio išgyvenimo. Nesulaukęs dramai priklausančios įtampos, žiūrovas vis dėlto gėrėsi puikia pajūrio kadru grafika. Kiekvienas operatoriaus (R. Judvalio) sukurta vaizdas atrodė dailus, kompoziciniu atžvilgiu tikslus, lyg prašytų būti irėmuotas ir pakabintas galerijoje ar salone. Meniniu požiūriu rinkiniai buvo ne tik gamtos vaizdai, bet ir puikiai grafiškai išspręsti žmonių, veiksmo bei kitų kadru vienetai. Žmonių vaizdai buvo panašūs daugiau į tylius ikoniškus portretus ir tobulas kompozicijas negu į dramatiškus ar tragiškus epizodus. Dėl to kartais trūko dramatiškumui reikiamo judesio, per daug buvo statikos.

Lietuvos filminkas Raimundas Banionis, filmų „Romas Kalanta“ ir „Vaikai iš Amerikos' viešbučio“ režisierius, dalyvavęs Lietuviškų filmų festivalyje, kuris vyko šį pavasarį įvairiose Amerikos lietuvių gyvenvietėse.

Algimanto Kezio nuotrauka

Tačiau į šį filmą būtų galima žiūrėti ir kitokiomis akimis, būtent kaip į dokumentaciją, vaizduojančią pajūrio gyventojų ir jų aplinkos charakterį. Gyvenimo tragedijos čia priimamos kaip paprastos kasdienybės realijos. Jos taipgi yra sugretinamos su kitomis pajūrio atsiskyrėlių puoselėjamos šeimos tradicijomis: pagarba vienas kitam, jaunųjų auklėjimas pagal sveiką protą, garbingo elgesio reikalavimas. Jei gamta atėmė vieną

vyrą, jo pareigas perima kitas. Nesvarbu, ar šeima kuriama vedusių, ar nevedusių. Žmonių uždavinys yra auginti naująją kartą, palaikyti gamtą iki galo.

Bet grįžtant dar kartą prie tragedijos jausmo trūkumo šiame filme, kaltinimo pirštą būtų galima parodyti ir į žiūrovo pusę. Mes, Vakarų šalyse gyvenantieji, taip pripratome prie vakarietiško dramos vaizdavimo standartu, kad gal jau ir nesugebame pajusti subtilesnių „rytietiško“ dva-

JAV politika Lietuvos atžvilgiu

(Atkelta iš 1 psl.)

tiniai, o ne idealistiniai interesai, o karo su Iraku atveju vėl iškilo teisės ir jėgos antipodas. Tokios istorinės tradicijos kontekste suprastina ir JAV laikysena Lietuvos atžvilgiu: „ir noriu, ir nenoriu“ dilema.

III. JAV Lietuvių Bendruomenės politika

1. Tarp nieko nedarymo ir *de jure* pripažinimo yra didelis atstumas. JAV vyriausybė tuo keiliu eina labai palengva. Net ir atsižvelgiant į Amerikos globalinius interesus, tiek Kongrese, tiek ir Valstybės departamente dažnai girdima, kad JAV dau-

giau turėtų remti Lietuvą negu iki šiol. Nors, kaip minėta, progresas yra, JAV Lietuvių Bendruomenė toli gražu nėra patenkinta Amerikos politika. Ją visokeriopai stiprinti yra JAV Lietuvių Bendruomenės ir bent milijono lietuvių kilmės amerikiečių užduotis.

2. Lietuvos Respublikos vyriausybės pripažinimo klausimas yra visuomet keliamas pirmiausia, nežiūrint minėtų kliūčių tai esamomis sąlygomis pasiekti. Tokia principinė pozicija palaiko moralinį ir teisinį spaudimą JAV vyriausybę ir tuo padeda išgauti kitokios Lietuvai paramos

(pvz., humanitarinės pagalbos, netiesioginės diplomatinės paramos ir t.t.).

3. JAV lietuvių išeivijoje yra rimtų vadovų, manančių, jog reikia sukaupti visas mūsų jėgas pravesti Kongrese Lietuvos vyriausybės pripažinimo rezoliuciją. Šis siūlymas turi moralinį ir teisinį pradą, bet politiškai yra problematiškas:

- Siūlymas yra absoliutinio pobūdžio — arba visko, arba nieko siekimas.
- Siūlymas ignoruoja realią politinę padėtį JAV, išdėstyta anksčiau.
- Siūlymas perversina išeivijos politinį pajėgumą.
- Vyriausybės pripažinimas konstituciškai priklauso tik prezidentui, ir daugiausia, ką nepareigojanti Kongreso rezoliucija padarytų, tai sustiprintų politinį spaudimą Baltiesiems rūmams.

Todėl, JAV LB Visuomeninių reikalų taryba, kuri vadovauja Lietuvių Bendruomenės politiniam darbui, nesilaiko totalinio politinės akcijos koncentravimo principo, o siekia Lietuvos interesus įgyvendinimo plačia skale.

4. Pagrindiniai Lietuvių Bendruomenės politinės akcijos siekiai valstybiniu lygiu yra šie:

- Lietuvos Respublikos vyriausybės pripažinimas.
- Sovietinių policinių ir karinių dalinių atitraukimas iš pagrobų pastatų.
- Tarptautinis dėmesys Lietuvos—SSRS deryboms.
- JAV didesnis atstovavimas Lietuvoje, išvengiant JAV—SSRS konsularinės sutarties naudojimo.
- Humanitarinė, ekonominė ir techninė pagalba, teikiama tiesiogiai Lietuvai bei respublikoms.

sios virpėjimų, kurie tariamai skiriasi nuo vakarietiškojo savo dvasingumu, romumu bei išoriškųjų triukšmų nebūtinumu. Mums turbūt pasidarė nesuprantama kančia, patirta tik tyloje, vykstanti tik giliausiose dvasios kertelėse.

Visai kitaip paveikė žiūrovą to paties režisieriaus (Algimanto Puipos) filmas „Bilietas (ar Kelionė) į Tadž-Mahalą“. Žiūrovas iškart buvo nukeltas į tikroviškumą ir istorinės tiesos pajutimą. Šiurpūs vaizdai, skriaudžiami veikėjai pasidarė skausmingai tikri. Jų išgyventa tragedija pasruvo tikrom ašarom, tikru krauju.

Filmas vaizduoja pokario metus Lietuvoje: deportacijas, išvežimo baimę, priekolchozinio ūkininko sunkią padėtį, laviruojant jam tarp miško brolių ir striubų apsilankymų, jų reikalavimų. Fabijono, mažžemio ūkininko (Saulius Kizas), viltys išlaikyti darnią pusiausvyrą neįmanomame gyvenime baigiasi liūdnai. Suimtas, po tardymų ir kankinimų, jis atsiranda „durnyne“ ir neapėjusia atpažinti savo žmonos Valerijos (Ilona Balseytė), atėjusios jo aplankyti. Vaidyba stipri ir įtikinanti. Čia gamtos vaizdai, techninės manieros bei muzikos palyda nenuvilioja žiūrovo akies į pašalius. Viskas gyvenimiška, tikra. Katarsinė nuotaika lydi spektaklio dalyvi nuo filmo pirmųjų kadru iki paskutiniųjų.

Tokią nuotaiką dar sustiprino po šio filmo rodomi dokumentiniai metražai apie sausio mėnesio kruvinuosius įvykius Vilniuje, užfiksuotus norvegų ir lietuvių kino operatorių. Susirinkusi į šį spektaklį publika (gaila, kad jos buvo taip mažai) palydėjo abu filmus gilia tyla. Seansui pasibaigus, žiūrovai nešoko ploti ar skirstytis. Susimastę kažko dar laukė, be abejo, išgyveno visa tai, ką matė ekrane, lyg patys būtų buvę tų šurpiųjų įvykių dalyviais.

f. Paneigimas prekybos lengvatų Maskvos centrui, kol neprasidės tikros derybos tarp Vilniaus ir Maskvos ir kol sovietiniai policiniai daliniai okupuoja Lietuvą.

g. Tvirtesnė JAV parama tarptautiniuose forumuose.

5. Konkrečiai bandant įgyvendinti nepriklausomybę bei transformuoti Lietuvą į demokratinę laisvos ekonominės rinkos sistemą, didelį įnašą gali padaryti ir daro privačios Amerikos institucijos bei atskiros valstybės. Ta pagalba yra labai potenciali ir apima skalę nuo technologinės konsultacijos, universitetinių stipendijų specialistams ruošti iki karitatyvinės pagalbos. Ši potenciali Lietuvai pagalba toli gražu nėra išnaudota. JAV Lietuvių Bendruomenė yra pasiruošusi tam tarpininkauti ir jau tarpininkauja, bet pati pat reikalinga ir Lietuvos iniciatyva.

(Dr. Tomas Remeikis yra politinių mokslų profesorius Calumet College of St. Joseph, Indiana. Dabartiniu metu jis vadovauja JAV Lietuvių Bendruomenės Visuomeninių reikalų tarybai. Jis yra autorius veikalo *Opposition to Soviet Rule in Lithuania, 1945–1980* (Chicago: Lituanistikos institutas, 1980) ir redaktoriaus JAV Lietuvių Bendruomenės nuo 1971 metų kasmet leistų tomų *Violations of Human Rights in Soviet-Occupied Lithuania* (nuo 1977 metų juos redagavo drauge su Bronium Nainiu). Čia spausdinama JAV politikos Lietuvos atžvilgiu analizė yra dokumentas, paruoštas ir įteiktas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkui Vytautui Landsbergiui, jam lankantis šiomis dienomis Jungtinėse Amerikos Valstybėse.)

Kadras iš filmo „Vaikai iš Amerikos' viešbučio“, rodyto Lietuviškų filmų festivalyje Jungtinėse Amerikos Valstybėse šių metų pavasarį. Filmą režisavo Raimundas Banionis. Kadro kairėje matyti artistai Gabija Jaraminaitė (Rina) ir A. Šavelis (filmo pagrindinis veikėjas).

Pavasarinė PEN konferencija Budapešte

ALGIRDAS
LANDSBERGIS

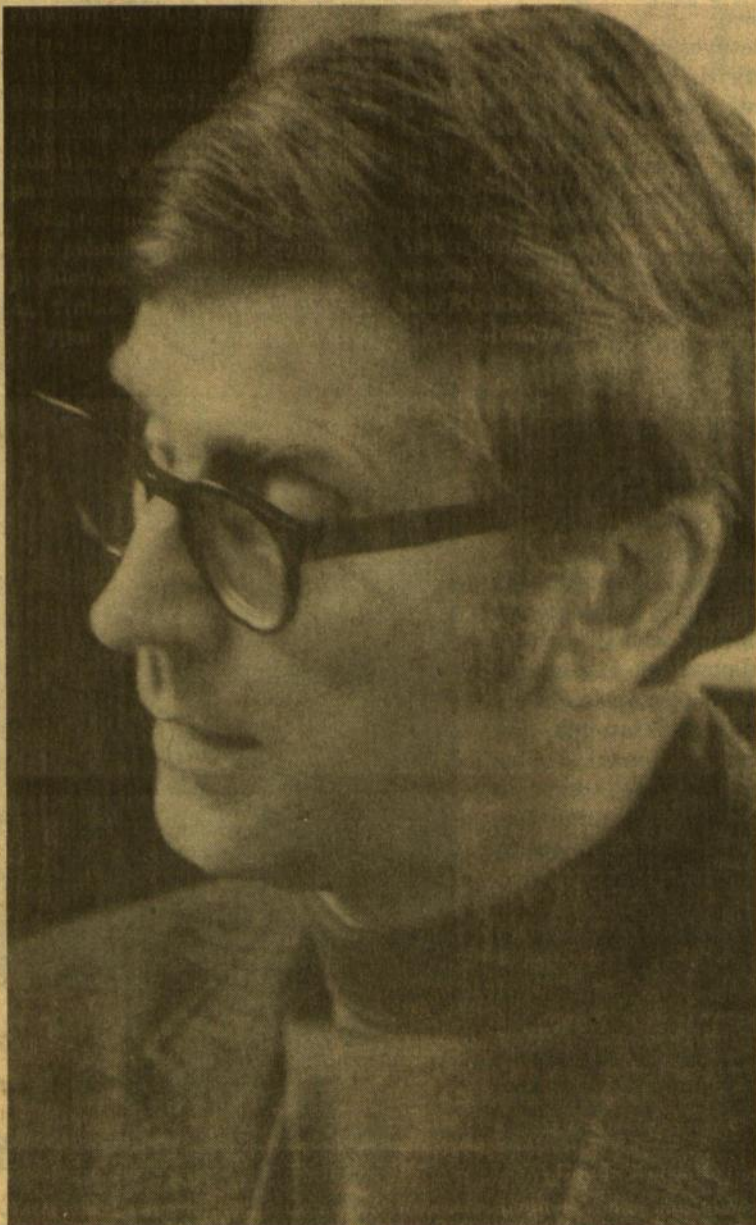
Vos atvykus į Vengriją, didelėmis raidėmis pasveikina Budapešto festivalio tema: „Rytų Europos pavasaris“. Festivalis prasideda kovo 14 dieną, 1848 metų revoliucijos išvakarėse. Išsilaisvinusioje Vengrijoje menas ir politika tebėra sugulovai; kova už nepriklausomybę tebėra pagrindinė tikrovė.

Svečius iš užsienio Vengrija pasitinka su muzika, tautiniais rūbais ir optimistiška šypsena. Eilinis vengras, besidalindamas rūpesčiais, šypsosi liūdnai. Laisvė didelė dovana, bet kur slysta krašto ūkis? Vyriausybė ką tik paskelbė, kad infliacija pasiekusi 35 nuosimčius; oficialiais duomenimis automatiškai nepasitiktintis vengras tvirtina, jog infliacija jau peržengė 50 nuosimčių. Ir kas dedasi parlamente? Vis daugiau kalbų, vis mažiau salami... Budapešto pastatai dar paženklinti 1956-ųjų metų revoliucijos randais; Vengrijoje dar neišsklaidė 40-ies „socializmo“ metų paliktas slogutis.

Nebe džiaugsmas išsikovota laisve, bet rūpestis jos problemomis nuspalvino ir kovo 15 dieną Budapešte prasidėjusios regionalinės Tarptautinio PEN klubo konferencijos turinį. Jos tema, neatsitiktinai – „Laisvės džiunglėse“. Vengrų PEN centro įvade į konferencijos programą skaitome, kad Vidurio-Rytų Europos tautinėms literatūroms išsivadavus iš „diktatūros narvo“, rašytojų laukia nauji pavojai: „naujos ideologinės srovės“, „karčios neapykantos mitai“, literatūros sukomercinimas. Dalyviai buvo prašomi atsakyti į šiuos klausimus: „Ar dvasios ir intelekto galia pasirodusi akistatai su naujais nacionalizmo posūkiais?“ ir „Kaip apsaugoti rašytoją, jo kūrybingumą ir pačią egzistenciją, kad jie netaptų rinkos tironijos aukomis?“

Neabejojau, kad atvykęs iš New York'o čia susitiksiu ir su ne per toliausiai gyvenančiais tautiečiais autoriais, tačiau teko nusivilti. Nebuvo ne tiksliai lietuvių, bet ir sąrašą įregistruotų latvių bei estų. Kažkodėl nepasirodė nei rengėjų laukti ukrainiečiai. Iš braškančių Gorbačiovo valdų teisingai du rusai iš Maskvos ir apyjauniai minkietis. Visi trys simpatizavo lietuviams.

Rašytojų ir literatūros padėti Vidurio-Rytų Europoje bliviai aptarė dabartinis pasaulinės rašytojų sąjungos pirmininkas, vengrų romanistas Gyorgy Konrad. Pasikeitė mūsų kraštai, turi keistis ir mūsų literatūra – kalbėjo jis. Literatūra nebėra politinio disidentizmo aikštė; rašytojui nebereikia slapstyti.

Algirdas Landsbergis, atstovavęs lietuviams rašytojams PEN konferencijoje, vykusioje šių metų kovo mėnesį Budapešte, Vengrijoje.

Vytauto Maželio nuotrauka

Naujoje visuomenėje rašytojų vaidmuo sumažėjo, mūsų laukia bandymai ir vargai. Norint išlikti rašytoju, reikės vienuoliško užsispyrimo, pasitikėjimo savimi ir drąsos. Padidės mecenatų ir fundacijų vaidmuo, medijos negalės apsieiti be rašytojų.

Anot Konrad'o, buvusioji ideologinė valstybė nebūtų galėjusi išsilaikyti be rašytojų, bet liberaliai demokratijai intelektualiniai vadovai nelabai reikalingi. Dvidešimtas šimtmetis – agresijos, taršos, dujų kamerų laikas; susigražinkime nuodėmės pajutimą; prisiimkim atsakomybę už praeitį. Yra pakankamai pagrindo neprarasti vilties. Pokomunistinė valstybė išsilaikys, šiandien jau mažiau pagrindo baimintis, šurmulys nuslūgs, geros knygos nesustos pasirodžiusios.

Konferencijos dalyviai diskutavo pokomunistinės visuomenės problemas, mūsų šimtmečio veidą, rinkos pavojus rašytojams ir – ypač karštai – „nacionaliz-

mą“. Pastaruoju klausimu buvo bemačiant pasidalinta į dvi grupes – vieni „nacionalizmą“ automatiškai smerkė, kiti nurodinėjo, jog šis terminas sudėtingas, apima ir neigiamybes, ir teigiamybes. Pasigirdo talkli vengrų poeto Gyula Illyes citata: „Nacionalistas tas, kuris žeidžia, o ne gina žmogaus teises“. Atidžiau įsiklausius, išryškėjo, jog visa tai seno dialogo tarp apšvietos ir romantizmo tąsa.

Savo pranešimą nacionalizmo klausimu pavaadinau „Žvilgsnis į „Laisvės džiunglės“ iš Vilniaus televizijos bokšto“. Jį pradėjau trumpu sausio 13-osios žudynių aprašymu, iškeldamas faktą, kad beginkliai televizijos stoties gynėjai be perstojo dainavo ir kad jų dainą smurtas tik trumpai pertraukė. Jų daina, kalbėjau, yra svarbi mūsų bendros Vidurio-Rytų Europos patirties dalis. Joje kristalizuoja gilus ilgesys – laisvės (ne kaip „džiunglės“, bet kaip gėlyno), teisybės, orumo, teisės būti savimi, egzistuoti kaip ypatinga, bendrų atsiminimų ir siekių jungiama bendruomenė – sandaroje su kitomis tokiomis bendruomenėmis – ilgesys.

Ar Vilniaus televizijos bokšto

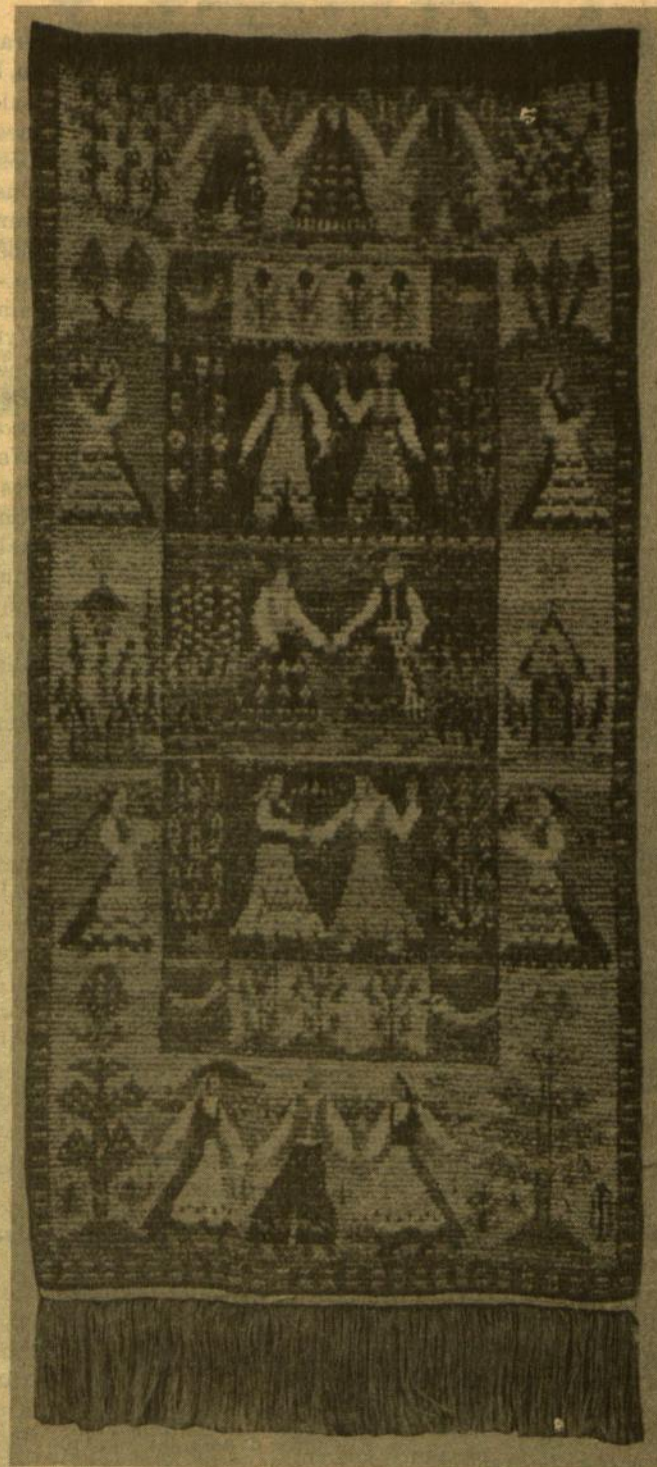
gynėjai buvo „nacionalistai“? Ar jų tikėjimas savo daina tėra kažkokia atgyvena, modernių, racionalių individų nevertas tikėjimas primityvia magika? Dalyviams priminiau, kad kai kurių PEN centrų šalyse – kaip Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje – dvasia ir intelektualas tebesigrumia su naujais marksizmo-leninizmo ir imperalizmo posūkiais. Naminis „nacionalizmas“ ten dar antraeilė problema. Tos šalys dar pakeliui į „laisvės džiunglės“, kurių problemomis siejojasi vengrai, čekai ar lenkai. Žodžiu „nacionalizmas“ šiandien piktnaudžiaujama, jis iškreipiamas ir Rytuose (pavyzdžiui, Gorbačiovo kalbose), ir Vakaruose, bet mūsų kalboje yra ir kitų žodžių jo neigiamoms mutacijoms aptarti: šovinizmas, ksenofobija ir t.t. Kodėl kartais nepanaudojus jų, užuot viską sukrovus ant to sudaiktinto monolito – „nacionalizmo“ – pečių? Vilniaus televizijos bokšto gynėjų daina turėtų mums padėti apsisaugoti nuo piktnaudžiavimo tuo žodžiu. Kas geriau už mus, Vidurio-Rytų europiečius, sugebės pasauliui išaiškinti visa, bloga ir gera, kas slypi žodyje „nacionalizmas“ – kreipiausi į konferencijos dalyvius.

Iš „laisvės džiunglėmis“ susirūpinusių autorių kalbų išsiskyrė Rusų PEN centro atstovo, Anatolijaus Kurčatkinio, pasisakymas. Atsakydamas į klausimą, „ką rusams atnešė dvidešimtas amžius“, jis pasakojo apie savo tautos nelaisvės tragediją. Valdantioji ideologija, anot jo, tesugebėjo telkti „blogio energiją“. Iš užsienio išgirdome, jog mes esame „Blogio imperija“, ir šis pavadinimas buvo tikslus – tvirtino Kurčatkinas. Rusų literatai virto propagandos, armijos ir policijos tarnais. Žmogus tapo atskirtas nuo savo likimo. Kodėl mes tokie neigėjai, tokie užsidarę? Nes toksai buvo mūsų gyvenimas, atsakė rašytojas. Jis perspėjo, jog nėra garantijos, kad „blogio imperija“ nesugrįš.

Mano pavarde, kurią išgarsino Lietuvos Respublikos prezidentas, buvo magiškas raktas į konferencijos dalyvių širdis. Daug laiko praleidau dėkodamas už gausybę linkėjimų Lietuvai laisvės, ryšių ir paramos siūlymus.

Konferencijai baigiantis, Vengrų PEN centro vadovybė pasiūlė šias rekomendacijas: atkreipti ypatingą dėmesį į Europos mažumų rašytojų problemas; organizuoti rašytojų apsilankymus į pavojingiausias Europos vietas; suorganizuoti PEN literatūrinės premijas; kreiptis į visus PEN centrus, kad jie sudarytų užsienyje nežinomų savo tautų geriausių autorių ir kūrinių sąrašus; sudaryti ir savo kultūros reikalų ministerijoms įteikti planus literatūrinį ir vertimų fondų įsteigimui pagal Skandinavijos kraštų ir Prancūzijos pavyzdį, norint išvengti „visiško literatūros sukomercinimo“ šiame pereinaujame laikotarpyje. Konferencija taip pat paskelbė atsisaukimą į rašytojus ir intelektualus, raginantį juos pasipriešinti „agresyviai nacionalizmui“. Formalios rezolucijos ir deklaracijos paliktos lapkričio mėnesį Vienoje įvyksiančiai PEN konferencijai.

(Epilogas: Tiksliai grįžus į New York'ą, paaiškėjo, kad Baltijos valstybių PEN centrams siūstus pakvietimus prarijo pašto cenzūra, o mėginimai iš Vilniaus telefonu susisiekti su Budapeštu paslaptingai ištiro ore. Kremlius Lietuvių PEN centrą respectuojama, žinodamas, kad tai mūsų gyveninė linija į pasaulio intelektualus ir viešosios nuomonės formuotojus. Tai dar viena paskata išieivijai paremti lietuviškąjį PEN. O tokios paramos jam reikia, ypač artėjant didžiajai konferencijai Vienoje lapkričio mėnesį. Norinčius tapti mūsų rašytojų ambasadorių krikšto tėvais (ar

Anastazija Tamošaitienė

„Sekminės“

Anastazijos Tamošaitienės gobelenų paroda buvo atidaryta praėjusį šeštadienį, gegužės 11 dieną, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je. Parodą suruošė ir globoja Lietuvių tautodailės institut Chicago's skyrius. Paroda vyks iki gegužės 26 dienos.

SEKMINĖS

*Žaltvykslės ir kaukai seniai pradingo,
Dievai ir žmonės ūkanoj sapnuoja,
Užvožė amžių knyga pranašė Sibilė,
Neradus burto nė stebuklo. Ir tada, vaikai
Nelyginant aušra, jinai atsklinda: Meilė!
Padanges nutvoskia gaisrais didingais,
Kalnų viršūnes rožių varsomis išrašo,
Vaivorykštę nuleidžia marių dugnui
Ir nykią širdį malone užlieja...
Atole piemenys lyg volungės oliuoja,
Nutyčia basos per pienės mergaitės.
Nuo dobilo ant dobilo samanė dūgija.
Niaurus, tamsoj smilksti vien Tu: Akklasis!*

Anapus debesio, dangų traliuoja vyturėlis.

Antanas Vaičiulaitis

Pradėjus Lietuvoje eiti „Metams“

Mieli Tautiečiai,

Nuo 1991 metų Lietuvoje išėjantis didžiausias literatūros ir kultūros žurnalas *Pergalė* vadinasis *Metai*. Jame savo kūryba, kritika, eseistikos darbus spausdins žymiausi Lietuvos ir

motinomis), padėti dolerių badą kenčiantiems mūsų tautiečiams apsimokėti registracijos bei kitas išlaidas ir tuomi užtikrinti, kad Lietuvai bus tvirtai atstovaujama, kviečiame kreiptis į Lietuvius PEN centro išdininką Jungtinėse Amerikos Valstybėse: Stasį Goštautą, 12 Woodridge Road, Westwood MA 02090).

užsienyje gyvenantys autoriai lietuviai. Gausiai jame atspindimi Sibiro tremtinių, rezistencijos dalyvių prisiminimai, dienoraščiai, laiškai. Vienas pagrindinių *Metų* tikslų – padėti suartėti žmonėms ir kūrybai, sukurtai ir kuriamai anapus ir šiaurės vandenų.

Metų redakcijos žmonės kviečia tautiečius užsienyje užsiprenumeruoti žurnalą ir tuo pačiu paremti jo leidėjus, atsidūrusius nelengvoje materialinėje būklėje. Redakcijos kolektyvas bus dėkingas tiems žmonėms užsienyje, kurie ryšis aukomis prisidėti prie *Metų* leidimo. Prenumeratos kaina nuo šių

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

tuvių dainoje rado įžvalgos momentą, iš kurio jis išvystė savo kultūros filosofiją. Tose dainose, kurias jis girdėjo, buvo sudėti gilūs šios išdidžios tautos prisiminimai, nuo senovės didybės iki tų dienų bedų.

Ta daina, kuri pradėjo dabartinį lietuvių tautos atgimimą, ne-skamba kaip jėgos daina. Tai kukli dainelė, bet kai minia ją dainavo liepos 9 dieną, 1988 metais, Vingio parke Vilniuje, viso pasaulio lietuviai žinojo, kad atsitiko kažkas svarbaus. Su ta daina gimė Sąjūdis. Vingio parke buvo lietuvis iš Bostono su videokamera. Jis parvežė Amerikon juostoje įrašytus vaizdus eisenos, kurioje žmonės neša trispalvę ir dainuoja „Balnokim, broliai, žirgus... Reiks karan joti.“ Ta daina tapo šventa daina. Ta daina neatskiriama susirišo su Sąjūdžiu. Ji tokia paprastutė dainelė. „O jeigu aš negrįšiu... prie mano smėlio kapo berželis linguos. O tam žaliai berželiui gegutė kukluos... O toj raiboj gegutėj širdelė plazdės... O toj mažoj širdelėj dainelė skambės... O toj skambioj dainelėj – visa Lietuva.“

Tikrai? Ir tai viskas? Ir žmonės rimtai tuos lietuvius priima? Taip, jie turi į lietuvius rimtai žiūrėti. Dabartinis visų Rusijų carys – Michailas Paskutinysis – padarė tikrą klaidą, kai jis susivaidijo su šia žmonių grupe. Lietuviai – tai ne kokie standartiniai europiečiai. Jie gal nėra tokie kultūringi kaip prancūzai, tokie darbtingi kaip vokiečiai, tokie lipšni kaip lenkai, bet jie turi talentą priešintis likimui ir išlikti. Kryžiuočiai tą atrado savo liūdesiui. Lietuviai kovojo su kryžiuočiais du šimtus metų. Po Žalgirio mūšio 1410 metais lietuviai tebebuvo, bet kryžiuočių riteriai nebebuvo problema. Imperinės valdos siekis tenka palydėti, kai jis susieremia su lietuvių ryžtu būti laisvais.

Lietuviai yra apgaulingai ramūs ir švelnūs. Jie buvo patys paskutiniai Europos pagonys. Jie dar vis tokiais išlikę. Kiekvienas lietuvis nuo mažens mokomas gerbti duoną. Kiekvienas vaikas žino, kad bitė yra Dievo vabzdys ir jos negalima sutrinti. Lietuviams svarbūs medžiai, o ypač ąžuolai. Net ir dabar ąžuolas yra laikomas šventu medžiu. Lietuvoje ąžuolynai sodinami skausmo ir kančios vietose, kuriose rusai ir vokiečiai okupantai žudė lietuvius. Lietuviai taip pat turi ypatingą ryšį su perkūnija. Štai paskutinę prezidento Vytauto Landsbergio viešnagės dieną po savaitės giedros užėjo audra su žaibais ir perkūnija. Kilo mintis, kad ir

(Nukelta į 4 psl)

• Lietuvos grafikų darbų parodos Lietuvių muzikos šventės rėmuose šiuo metu vyksta: Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je Lietuvių dailės muziejuje, Lemont'e, ir Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je.

Danutė Žalnierūtė

„Gandralizdžiai“, 1993

Iš Lietuvos grafikų darbų parodos „Lietuvos dovana mums“, šiuo metu vykstančios Lietuvių dailės muziejaus galerijoje, Lietuvių centre, Lemont, Illinois. Parodoje, kuri tęsis iki šių metų rugsėjo 28 dienos, yra išstatyti 37 Lietuvos grafikų įvairūs darbai.

Grażina Apanavičiūtė dainuoja Chicago'je

SAULIUS PALIONIS

Nei lietus sekmadienio, gegužės 5 dienos, popietę, nei daugybė mieste vykusių renginių nesutrukė gausiai susirinkti Jaunimo centre kompetentingai, subtiliai jaučiančiai ir jautriai reaguojančiai Chicago's lietuvių publikai pasiklausyti Lietuvos operos ir baleto teatro solistės Gražinos Apanavičiūtės dainavimo.

Pastaruoju laikotarpiu išeivijos lietuviai susipažinti su dainininke galėjo tik iš plokštelių (Gražinos Apanavičiūtės dainavimas yra įrašytas apie trisdešimtyje plokštelių, iš jų — septynios autorinės), ar, viešint Lietuvoje, Operos ir baleto teatro spektakliuose, kur, debiutavusi 1968 metais Rachilės vaidmeniu Halevy operoje „Žydė“ (konservatorijos studentų pastatymas), solistė dainuoja kone visas pagrindines lyrinio dramatinio soprano partijas. Prieš atvykdama į JAV, Operos ir baleto teatro gastrolių Vokietijoje metu, solistė su pasisekimu atliko Elizabetės vaidmenį Verdi operoje „Don Carlos“. Šį rudenį, atsakomojo Chicago's Lietuvių operos vizito Vilniuje metu, Gražina Apanavičiūtė dainuos Aldonos partiją Ponchielli operoje „I Lituani“.

Solistė koncertuoti kviečia geriausius Maskvos, Leningrado, kitų miestų simfoniniai orkestrai. Dainininkė tampriai bendradarbiauja su „Ažuoliuko“ chorą, dainavo su „Armonikos“ ansambliu, koncertavo su dainų ir šokių ansambliais. Jos dainavimo klausė įvairiuose Sovietų Sąjungos miestuose, Lenkijoje, Čekoslovakijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, Švedijoje, Suomijoje, JAV, Prancūzijoje, Vokietijoje.

Dainininkės repertuare — stambių formų kūriniai: Verdi „Requiem“, Mozart'o „Requiem“, Bach'o „Kalėdinė oratorija“, Schubert'o „Stabat Mater“, Franck'o „Palaimos įsakymai“ ir kt. Gražina Apanavičiūtė dainuoja ir šiuolaikinę muziką. Jai skirti kompozitorių Vytauto Juozapaičio, Vytauto Montvilos, Juliaus Juzeliūno, Felikso Bajoro atskiri vokaliniai kūriniai, dainų ciklai.

Muzikologė Jūratė Vyliūtė, charakterizuodama solistę, pažymi: „Gražaus, švelnaus tembro, individualaus atspalvio, stiprus, plataus diapazono lyrinis

Lietuvos operos ir baleto teatro solistė Gražina Apanavičiūtė, koncertavusi Jaunimo centre, Chicago'je, šių metų gegužės 5 dieną. Koncertą suruošė „Murgutis“.

Jono Tamulaičio nuotrauka

dramatinis sopranas. Ji laisvai valdo operinę stilistiką, disponuoja menine intuityja, muzikalumu. Jos dainavimui būdingas natūralus betarpiškumas, spontaniškas ir kartu logiška plastinė forma, klausytojus patraukia asmeninis žavesys bei stipri sugestija“.

Daug įdomaus žadėjo Gražinos Apanavičiūtės koncerto Chicago'je programa. Pirmą dalį buvo sudaryta iš lietuvių kompozitorių originalių vokalių kūrinų, aranžuotų lietuvių liaudies dainų. Antra — iš klasikinės Vakarų Europos vokalinės muzikos, pasaulinių ir lietuvių kompozitorių operų arijų. Publika nekantriai laukė susitikimo.

Pirmojo koncerto daly girdėjo me atliekamus Aleksandro Kačanausko, Vytauto Kairiūkščio, Felikso Bajoro, Juozo Tallat-Kelpšos, Vytauto Juozapaičio kūrinius. Jautrus, įtaigus solistės interpretavimas, puiki diktacija, sceninė laikysena negalėjo neįaudinti klausytojų. Daugeliui kūrinių

pasibaigus, publika lyg pakerėta laikė „luft“ pauzę, o po to — girdėjome susižavėjimo kupinus „bravo“.

Antroji koncerto dalis — klasikinė. Čia dar ryškiau atsiskleidė Gražinos Apanavičiūtės talentas, kūrybinė dvasia, polinkis išryškinti jos kuriamų vaidmenų

pasibaigus, publika lyg pakerėta laikė „luft“ pauzę, o po to — girdėjome susižavėjimo kupinus „bravo“.

Pirmasis tarptautinis M. K. Čiurlionio konkursas įvyks!

Šių metų rugsėjo 22 — spalio 5 d. Vilniuje ir Kaune vyks Pirmasis tarptautinis M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkursas. Vyks, nors dar neužgijo kruvinio sekmadienio žaizdos, vyks, nes nei tankiais, nei patrankomis nepavyks užgniaužti laisvės troškimo, vyks, kaip tautos kultūros testinumo, vilties ir tikėjimo simbolis.

Kiekvieno lietuvių širdžiai brangus Mikalojaus „Konstantino Čiurlionio vardas. Padovanojęs mums nepakartojamus tapybos ir muzikos šedevrus, jis buvo ir pirmojo Lietuvoje (1909) muzikinio konkurso kompozitoriams iniciatoriumi. 1968 metais ši graži, su jo vardu susijusi tradicija atgimė. Reguliarai, kas ketveri metai Vilniuje vykdavo respublikiniai ir tarprespublikiniai M. K. Čiurlionio pianistų konkursai. Šiandien, atkūrus Nepriklausomą Lietuvą, jo vardu skelbiame tarptautinį konkursą, kuris yra atviras viso pasaulio jauniems muzikams.

Maloniai kviečiame dalyvauti! Tikimės, kad konkursas suburs talentingą jaunimą, uždegs naujas žvaigždes muzikinėje padangėje, plačiau supažindins pasaulį su lietuvių muzikine kultūra.

Leiskite per Jūsų dienraštį nuosirdžiai padėkoti visiems tautiečiams, padėjusiems propaguoti konkursą, ir ypač Lietuvii Fondui, kuris atsiliepdamas į mūsų kreipimąsi paskyrė dosnią finansinę paramą.

Dar kartą kviečiame visus plačiai paskleisti žinią apie rengiamą Čiurlionio konkursą. Dalyvių paraiškos priimamos adresu: Basanavičiaus 5,

dramatinius bruožus, o dekoracijų, kostiumų, didesnės, erdvesnės salės (teatro) nebuvimas išpūdzio nesumažino. Kaleidoskopiškai besikeičiantis, įtaigus ir nuosirdus dainavimas vertė kartu gyventi, kentėti ir džiaugtis su operų herojais. Publika neabejojo — prieš akis gili ir rimta menininkė. Solistė puikiai atliko tiek Vytauto Klovos Eglės ariją iš operos „Pilėnai“, tiek Ponchielli Dziokondos ariją iš operos „La Gioconda“. Koncerto kulminacija — Wagner'io Sentos baladė iš operos „Skrąjojantis olandas“. Visi kūriniai buvo atlikti originalo kalba. Klausytojai buvo nustebinti, sužavėti Gražinos Apanavičiūtės galingu, plataus diapazono, virtuozinės technikos, dinamiškai kontroliuojamu (ypačiai subtilus piano!) balsu ir priešo išvados, kad solistė pirmiausia yra operos dainininkė.

Gražinai Apanavičiūtei jautriai akompanavo pianistas Manigirdas Motekaitis. Jis puikiai atliko solo fortepijoninius kūrinius: Giedros Gudauskienės „Tris impresijas lietuviškoms patarlėms“ ir Alexander Tcherepnin'o „Dvylikos preliudų, op. 85“ dalis (Allegro, Lento Marciale, Agitato, Lento). Interpretacija pasižymėjo technikos tobulumu, ekspresija, garso kultūra.

Su Gražina Apanavičiūte ir Manigirdu Motekaičiu publika ilgai nenorėjo skintis, apdovanodami juos audringais aploūdimen-tais, gėlėmis. Kaip žinia, koncertą rengė „Murgutis“, tad reikia nuosirdžiai padėkoti organizatoriui, žinomam išeivijos lietuvių kultūros veikėjui ir puoselėtojui, Petriui Petručiui ir padėjėjams už surengtą šventę.

232683 Vilnius, Lietuva, Fax: 0122-612077.

Organizacinis komitetas laiko galimu įsteigti papildomas organizacijų ir privačių asmenų premijas bei prizus. Esame atvirai labdarai ir vilčiai!

Organizacinio komiteto vardu
Robertas Bekionis

• **Zenonas Ivinskis. RINKTINIAI RAŠTAI III.** Lietuvių kovos su vokiečių riteriais XIII-XV amž. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija. 1989. Redagavo Paulius Jatulis. Leidinyss didelio formato, 586 puslapiai. Kaina nepažymėta. Užsakymus siųsti šiuo adresu: L.K.M. Akademijos reikalų vedėjui, Piazza della Pilotta 4, 00187 Roma, Italia.

Lietuvių Fondo suruošame koncerte šių metų balandžio 27 dieną Jaunimo centre, Chicago'je, dainavo Lietuvos operos solistai Virgilijus Noreika ir Irena Milkevičiūtė. Programoje dalyvavo ir solistams akompanavo Gražina Ručytė-Landsbergienė, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio žmona. Po koncerto Patricia Michalski, Illinois valstybės gubernatoriaus Jim Edgar speciali asistentė, pianistei Gražinai Landsbergienei įteikė gėlių ir gubernatoriaus Edgar sveikinimą. Nuotraukoje matyti: (iš kairės) Virgilijus Noreika, Patricia Michalski, Gražina Ručytė-Landsbergienė, Irena Milkevičiūtė.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 3 psl.)

senieji Lietuvos dievai nori savo žodį pasakyti, prezidentą atsi-sveikinant? Perkūnas dievaitis netrenks į žemaitį ir lietuvi. Mes žinome, į ką jis trenks. Tai buvo Perkūno atsisveikinimas ir linkėjimai kelionei.

Daina žymėjo visą prezidento viešnagę Chicagoje. „Lietuva brangi“ skambėjo Midway aerouoste, Marijos gimnazijoje, Field muziejuje. Daina skambėjo Seklyčioje. Skambėjo ir University of Illinois puošnioje priėmimų salėje, kai lietuviai studentai dainavo „Sudiev, prezidente, sudiev“. Skambėjo ji ir Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje, kai skliautai drebėjo nuo giesmės „Marija, Marija“, kurią giedojo visi: dainininkai, choristai, muzikantai, klausytojai. Per giesmę „Apsaugok, Aukščiausias“ klausytojai springo ašaromis. Šią giesmę, kuri ne vienam iš mūsų surišta su vaikyste tremtinių stovykloje Vokietijoje, nuostabiai gražiai giedojo Lietuvos operos choras. Ta giesmė dar prieš dvejus trejus metus Lietuvoje buvo draudžiama, bet mes išeiviai ją giedojome nuo vaikystės. Giesmė ir daina jungė ir tebejungia mus lietuvius. Prezidentas Vytautas Landsbergis tai išreiškė savo žodyje per religinės muzikos koncertą Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje gegužės 15 dieną, atidarydamas Lietuvii muzikos šventę:

Yra tinkama, kad susikauptimo, atminties ir pagarbos valanda yra iš tikrųjų džiaugsmingos šventės pradžioje. Tauta yra susijungusi: ta dalis, kuri yra Lietuvoje, ir ta, kuri pasklidusi pasaulyje, bet nesiliovė būti Lietuva. Tauta pasiryžusi žengti į pilną Lietuvos nepriklausomybę. Mus amžiais jungia daina, muzika ir tėvynės meilė.

Prezidento Landsbergio pašnekovai televizijoje praėjusią savaitę dažnai jį klausė, ar jam nekeista, kad jis nuo pianino ir muzikologijos nuėjo į politiką. Prezidentas paaiškino, kad čia nėra tokio didelio šuolio, kaip klausėjas mano, nes anuo laiku kūrybinis darbas ir buvo politinis darbas. Kaip vienos vakarienes metu Seklyčioje pastebėjo Lietuvos užsienio reikalų ministro pavaduotojas Valdemaras Katkus, pasipriešinimas buvo visą laiką. Visą laiką buvo saugota atmintis. Atgimimas nenukrito iš dangaus. Tuos Katkaus žodžius galime pritaikyti ir išeivijai. Ir mūsų meilė Lietuvai šiuo metu nėra koks stebuklas, nes tam gimėme ir augome. Per tamsos ir liūdesio metus išlaikėme viltį, vienas kitą guodėme. Tikėjome Lietuvos laisve, nors pasaulis iš mūsų šaipėsi. Klausydavom ir jautriai atsiliepdavom kiekvienam balsui iš Lietuvos. Šiuo metu labai lengva

Povilas Stravinskis

Vytauto Maželio nuotrauka

Povilas Stravinskis West Chester universitete

Kovo 11 dieną West Chester universiteto, Pensylvanijoje, Swope auditorijon susirinko daugiau negu du šimtai pianino muzikos mylėtojų — daug studentų,

profesorių ir saujelė lietuvių pasiklausyti pianisto Povilo Stravinsko rečitalio.

Rečitalio programa buvo labai įspūdinga:

M. K. Čiurlionio

Noktiurnas op. 4, No. 1

Preljudas op. 4, No. 2

Preljudas op. 13, No. 1

Claude Debussy

Etude No. 11 Pour les Arpèges composés

Ludwig van Beethoven

Sonata op. 23, No. 57 „Appassionata“

Po trumpos pertraukos:

Frederic Chopin

Scherzo op. 20, No. 1 B minor

Frederic Chopin

Sonata op. 35 B[♭] minor

Suskambėjus pirmiems Čiurlionio noktiurno akordams, salėje buvo lietuvių jautėsi iškiliai, švėsdami Lietuvos nepriklausomybės atstatymo metines.

Koncertą ruošė West Chester universiteto muzikos mokykla su kuklia JAV LB Kultūros tary-

bos/Lietuvių Fondo parama. Mokyklos vadovybė buvo sužavėta Stravinsko skambinimu ir pažadėjo jam visokeriopai padėti siekti muzikinės karjeros šiame krašte.

Nijolė Bogutaitė-Dėdinienė

Pianistas Manigirdas Motekaitis, skambinęs „Murgučio“ suruošto koncerto šių metų gegužės 5 dieną programoje ir akompanavęs solistei Gražinai Apanavičiūtei.

Jono Tamulaičio nuotrauka

falsifikuoti istoriją save prisistatant kaip *born-again Lithuanians*, o iš tikrųjų mes užaugom ir pasenom gyvendami dėl Lietuvos. Mes labai sąmoningai gyvenome Lietuva. Nesuveskime viską likimui — šiuo atveju mes buvome veikėjai, ne pasyvūs stebėtojai. Mes visą laiką sau sakėme, kad esame tautos dalis. Ir sakėme tada, kada mums apmokėtų melagių Lietuvoje buvo sakoma, kad tai iliuzija, kad mes esame tik nudžiūvusi šaka. Kaip tik dainos mus apramino ir įtikino, kad tai melagystė. Ar jau užmiršome, kaip vežėme vaikus į dainų šventes, į tautinių šokių šventes vien dėl to, kad jie pajustų, kad jie yra tautos dalis, kad lietuvių yra daug daugiau, negu mūsų mažose kolonijose? Ir jei tuo metu mums buvo aišku, kad esame tautos dalis (o tai buvo laikas, kada piktos valios sovietų imperijos pareigūnai sakė: ne), tai turėtų būti juo labiau aišku šiuo metu. Dėl to nekalbėkime apie „tautą ir išeiviją“ kaip binarinę sąrangą, nes taip kalbėdami, lengvapėdiškai atiduodame tai, kas palaikė mus per tuos tamsius dešimtmečius. Išeivija yra Lietuva čia. Išeivija yra tautos dalis, kuri yra pasklidusi visame pasaulyje. Ji nesiliovė būti Lietuva, kaip pabrėžė ir Lietuvos prezidentas. Tai ypač ryšku šiuo metu, kuriuo džiugio-mis širdimis pergyvenome nuostabias dienas prezidento Vytauto Landsbergio viešnagės proga. Kaip viskas pinasi į vieną: į nepriklausomybę žengiančios Lietuvos simbolis Landsbergis, daug metų draustas ir dabar džiugiai bažnyčios skliautuose aidinčios giesmės, poetų žodžiai, kurie išgelbėjo ryšį su mūsų žeme. Prie to rišis ir operos bei baleto spektakliai ir koncertai. O viso to apvainikavimas: dainų šventė. Toje šventėje susitiksimė ir švėsime visa tai, kas mus daro lietuvių — dainuojančią tautą.

a.a. II.